

מסביב לפרשה

מטות-מסעי: מצוות יישוב ארץ ישראל

הרב יואב פלדמן

במדבר לג, נג

וְהוֹרַשְׁתֶּם אֶת הָאָרֶץ וַיִּשְׁבְּתֶם בָּהּ

רמב"ן שם

(נג) והורשתם את הארץ וישבתם בה כי לכם נתתי את הארץ לרשת אתה - על דעתי זו מצות עשה היא, **יצוה אותם שישבו בארץ ויירשו אותה כי הוא נתנה להם, ולא ימאסו בנחלת ה'.** ואלו יעלה על דעתם ללכת ולכבוש ארץ שנער או ארץ אשור וזולתן ולהתישב שם, יעברו על מצות ה'. ומה שהפליגו רבותינו (כתובות קי ב) במצות הישיבה בארץ ישראל ושאסור לצאת ממנה, וידונו כמורדת האשה שאינה רוצה לעלות עם בעלה לארץ ישראל, וכן האיש, בכאן נצטוונו במצוה הזו, כי הכתוב הזה היא מצות עשה. ויחזיר המצוה הזו במקומות רבים, באו ורשו את הארץ (דברים א ח). אבל רש"י פירש, והורשתם את הארץ, והורשתם אותה מיושביה, אז וישבתם בה, תוכלו להתקיים בה, ואם לאו לא תוכלו להתקיים בה, ומה שפירשנו הוא העיקר:

השגות הרמב"ן לספר המצוות שכחת העשין

מצוה רביעית שנצטוונו לרשת הארץ אשר נתן האל יתברך ויתעלה לאבותינו לאברהם ליצחק וליעקב ולא נעזבה ביד זולתינו מן האומות או לשממה. והוא אמרו להם (מסעי לג ורמב"ן שם) והורשתם את הארץ וישבתם בה כי לכם נתתי את הארץ לרשת אותה והתנחלתם את הארץ. **ונכפל כזה העניין במצוה זו במקומות אחרים כאמרו יתב' (דברי' א) באו ורשו את הארץ אשר נשבעתי לאבותיכם ופרט אותה להם במצוה זו כולה בגבוליה ומצריה כמו שאמר ובואו הר האמורי ואל כל שכניו בערבה בהר ובשפלה ובנגב ובחוף הים וגו'. שלא יניחו ממנה מקום.** ואל תשתבש ותאמר כי המצוה הזאת היא המצוה במלחמת שבע' עממים שנצטוו לאבדם שנ' (ס"פ שופט'י) החרם תחרימם. אין הדבר כן. **שאנו נצטוונו להרוג האומות ההם בהלחמם עמנו ואם רצו להשלים נשלים עמהם ונעזבם בתנאים ידועים אבל הארץ לא נניח אותה בידם ולא ביד זולתם מן האומות בדור מן הדורות.** וכן אם ברחו האומות ההם מפנינו והלכו להם, כמאמרם (דב"ר שופט'י) הגרגשי פנה והלך לו, ונתן להם הקדוש ברוך הוא ארץ טובה כארצם זו אפריקי, נצטוונו אנחנו לבוא בארץ ולכבוש המדינות ולהושיב בה שבטינו. וכן אחרי הכריתנו את העממים הנזכרים אם רצו אחר כן שבטינו לעזוב את הארץ ולכבוש להם את ארץ שנער או את ארץ אשור וזולתם מן המקומות אינם רשאים. שנצטוונו בכיבושה ובישיבתה. וממאמרם

כל הזכויות שמורות ©

דף מקורות

מלחמת יהושע לכבש תבין כי המצוה הזו היא בכבוש. וכן אמרו בספרי (ס"פ עקב) כל המקום אשר תדרוך כף רגלכם בו לכם נתתיו כאשר וכו' אמר להם כל המקום שתכבשו חוץ מן המקומות האלו הרי הוא שלכם או רשות בידם לכבוש חוצה לארץ עד שלא יכבשו א"י תלמוד לומר וירישתם גוים גדולים ועצומים ואחר כך כל המקום אשר וכו'.

שו"ת ישועות מלכו חלק יורה דעה סימן סו

אמנם גם לפי דעת הרמב"ן שחשב זאת למ"ע מ"מ בעיקר המצוה אינו אלא הירושה והישיבה כאדם העושה בתוך שלו לכבוש א"י שתהי' תחת ירושתינו לא על ביאה ריקנית של עתה וכבר המשילו האחרונים למ"ע של אכילת מצה כי עיקר המצוה היא האכילה, ולקחת החיטים לשם מצוה והלישה והאפי' אינם גמר מצוה, ומ"מ בודאי מצוה גדולה היא,

שו"ת ציץ אליעזר חלק ז סימן מח - קוב' אורחות המשפטים פרק יב

חובת העליה וההתישבות אינה מותנית בהשגת רבנות בארץ. ישנם החושבים שמכיון שהחלק שבידינו כבר נכבש, הוצא מיד העכו"ם והוא ברשותנו הבלעדית, אין יותר חיוב לעלות ולהתיישב בו, כיון שבין כך הוא כבר תחת רגלנו. אבל טעות גדולה בידם, כי מצות העלייה כדי להיאחז בארץ אין לה מגע כלל למצות הכיבוש והן שתי מצוות נפרדות, וכשם שנצטוינו בתורה על הכיבוש, כך נצטוינו במיוחד גם על ההתיישבות, ככתוב בפ' מסעי והורשתם את הארץ וישבתם בה וגו', כלומר: בתחילה באה מצוות והורשתם לגרש את הגוי אשר לפנינו ולא לעזוב הארץ בידו ואחר כך באה מצוות וישבתם, לא להשאירה שוממה, אלא לבוא ולהתיישב בה בכל פנה וזווית, שלא תשאר שום חלקה אבלה ושוממה מאין יושב, וכפירוש הרמב"ן.

מגילת אסתר שכחת העשין

מצוה ד. נראה לי כי מה שלא מנאה הרב הוא לפי שמצות ירושת הארץ וישיבתה לא נהגה רק בימי משה ויהושע ודוד וכל זמן שלא גלו מארצם אבל אחר שגלו מעל אדמתם אין מצוה זו נוהגת לדורות עד עת בוא המשיח, כי אדרבא נצטוינו לפי מה שאמרו בסוף כתובות (דף קי"א) שלא נמרוד באומות ללכת לכבוש את הארץ בחזקה והוכיחו מפסוק השבעתי אתכם בנות ירושלים וגו', ודרשו בו שלא יעלו ישראל בחומה.

שו"ת אבני נזר חלק יורה דעה סימן תנד

ועוד הביא פסוקים מדברי קבלה המורים שתכלית ביהמ"ק לצורך ארון וכפורת ע"כ אין למנותם לשתי מצוות. ומנה ביהמ"ק שהיא מצוה לעצמה והוא לצורך ארון וכפורת ע"ש דבריו כי נעמו. וזה עצמו נ"ל הטעם בענין ישיבת א"י דמצוות החרם תחרימם היא כדי שאנחנו נשב בארץ שהרי יהושע שלח פרגמטוטין מי שרוצה לפנות יפנה הגרגשי עמד ופנה ולא עשה לו כלום [ירושלמי שביעית טז ע"ב] ע"כ לא נמנה החרם תחרימם וישיבת א"י לשתיים. ומנה רק מצוות החרם

דף מקורות

תחרימם. והרמב"ן לטעמי' שמנה עשיית ארון וכפורת [הגם שבמנין ששכח הרמב"ם לא מנה. היינו דלא ברירא לי' אולי הוא בכלל משכן] ע"כ מנה גם ישיבת א"י וזה פשוט:

שו"ת ציץ אליעזר חלק ז סימן מח - קוב' אורחות המשפטים פרק יב

שהרמב"ם השמיט ממניין מצוותיו מצוות יישוב א"י, שרבות דיברו על כך הפוסקים ומבאר, ודומה דמטו לה גם משמיה דמרן הגרא"י קוק ז"ל, מפני שכבר כלל לנו הרמב"ם בשרשים שלו, בשורש ד - ה, שאין למנות ציוויים הכוללים התורה כולה או מצוות הרבה, כאילו יאמר עשה כל מה שציויתך, ומשום כך לא מנה גם מצוות יישוב ארץ ישראל במצוות עשה, מפני שהיא מצווה שכוללת הרבה מצוות ביחד, כמו שאמרו מ"מ צותה תורה לישוב בארץ כדי לקיים מצוותיה, הרי מצווה זו של ישיבת א"י היא מצווה כזו אשר ע"י נעשות מצוות הרבה ונקראת מטעם זה מצווה כוללת ומצווה כזו לא חשב הרמב"ם במנין המצוות שלו.

שו"ת הרשב"ש סימן א

ואפילו למי שאינו מונה אותה מצוה דאורייתא, מ"מ ישיבת הארץ מצוה היא, ואם אינה לדעתם מן התורה הוויא להו מדרבנן, שאל"כ למה כופין, ומפני כן החמירו בדין העליה הזו, מפני שהיא צורך הישיבה, שאם לא יעלה לא יושב.

שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק ג סימן קכב

בענין שכ' בספרו לגבי מצות דירה בא"י באתי לעורר שלע"ד לא שייך שיהיה מצוה מתקנתא דרבנן לדור בארץ ישראל אם נימא שליכא מצוה דאורייתא דליכא שום טעם שיתקנו כשבעוה"ר אנו מפוזרים בגלות בכל העולם שלרוב ישראל לא היה אפשר לקיים וכידוע שכל השנים מאחר זמן התנאים היו דרים בא"י מתי מספר שלא הגיע מספרם אפילו לחלק אחד מאלף, ורק בזמננו אחר שנחרבה עיקר ישוב ישראל ע"י הנאצים והרדיפות על הדת ברוסיה/ברוסיה/ ניתוספו לחלק חשוב מכלל ישראל. ואף אם נימא שתיקנו אין תקנתם כלום דהרי לא פשטה לא רק ברוב ישראל אלא אף במיעוט לא פשטה, ולכן הסוברים דאיכא מצוה הוא מן התורה ולהחולקים גם מדרבנן ליכא מצוה. ושייך רק לומר דאיכא מעלה וחשיבות.

כתובות קי, ב

מתנ"י. הכל מעלין לארץ ישראל ואין הכל מוציאין, הכל מעלין לירושלים ואין הכל מוציאין, אחד האנשים ואחד הנשים

תוספות שם

הוא אומר לעלות כו' - אינו נוהג בזמן הזה דאיכא סכנת דרכים והיה אומר רבינו חיים דעכשיו אינו מצוה לדור בא"י כי יש כמה מצות התלויות בארץ וכמה עונשין דאין אנו יכולין ליזהר בהם ולעמוד עליהם.

שו"ת בית הלוי חלק ב סימן נ

וס"ל ג"כ כסברתו של הר"ח דבזה"ז הרי קשה להזהר בהם ושוב ליכא סברתו של הרמב"ם דהרי אדרבה נהפוך הוא דעתה בעו"ה קשה לקיימם אבל להרמב"ן דהוא מצוה מצד עצמה מדאורייתא ס"ל להר"ם דמזה לא שייך למפטרי משום סברתו של ר"ח

שולחן ערוך אבן העזר הלכות כתובות סימן עה

יש מי שאומר דהא דכופין לעלות לא"י, היינו בדאיפשר בלא סכנה,

שו"ת אגרות משה אבן העזר חלק א סימן קב ד"ה ובדבר שאלתך

ובדבר שאלתך אם יש מצוה עכשיו לדור בא"י כהרמב"ן או כהר" חיים בתוס' כתובות דף ק"י דאינה מצוה בזה"ז. הנה רוב הפוסקים סברי דהוא מצוה. אבל פשוט שאין זה בזה"ז מצוה חיובית שעל הגוף דא"כ היה ממילא נמצא שאסור לדור בחו"ל משום שעובר על עשה כמו מי שילבש בגד של ד' כנפות בלא ציצית שיש איסור ללבוש כדי שלא יעבור על עשה דציצית, ולא הוזכר איסור אלא על הדר בא"י שאסור לצאת ע"מ לשכון בחו"ל ברמב"ם פ"ה ממלכים ה"ט, וג"כ הא ודאי אינו איסור לאו ואם היה איסור גם לאנשי חו"ל הי"ל לרמב"ם לומר סתם אסור לשכון בחו"ל אא"כ חזק בא"י הרעב משמע דרק ליושבי א"י יש איסור שאסרו חכמים אבל מצד העשה אינה חיובית אלא כשדר שם מקיים מצוה. **ובחדושי הארכתי הרבה בדברי ר"ח שבתוס' כתובות. וכיון שאינה מצוה חיובית יש ודאי להתחשב בהחשש של הר"ח בתוס' אם יוכל ליזהר במצות התלויות בארץ, והנני הדו"ש ומברך אותך, משה פיינשטיין.**